

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarının Sosyoloji Konuları Açısından İncelenmesi*

An Analysis of the Social Studies Curriculum and Textbooks in Terms of Sociology Topics

Kübra Sena GÖRÇAM**

Gökçe KILIÇOĞLU***

Makale Bilgisi

Geliş: 02.12.2023

Kabul: 04.03.2024

Doi:

10.20296/tsadergisi.1399414

Anahtar Sözcükler:

*Doküman analizi
sosyal bilgiler ders kitabı
sosyal bilgiler öğretim programı
sosyoloji*

ÖZET

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitabı, sosyal hayatın çeşitli alanlarında sosyoloji disipliniyle birlikte çalışır. Bu ilişkiden hareketle yapılan bu çalışmada sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarının içeriğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ortaokul düzeyindeki sosyal bilgiler dersi ders kitapları incelenerek gerçekleştirilmiştir. Araştırma, doküman analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler betimsel yaklaşımla analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında öğretim programı ve ders kitabı analiz edilirken ele alınan sosyoloji konularının başlıkları; "İnsan ve Toplum", "Toplumsal Gruplar", "Toplumsal Bir Kurum Olarak Aile", "Toplumsal Bir Kurum Olarak Hukuk", "Toplumsal Bir Olgular Olarak Kent ve Kentlilik", "Toplumsal Değişme", "Toplumsal Bir Bilim Olarak Sosyoloji", "Toplumsal Hareketlilik", "Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik", "Etnik Sosyoloji", "Küreselleşme ve Toplumsal Etkileri", "Siyaset", "Kültür ve Medeniyet", "Sivil Toplum" olarak belirlenmiştir. Çalışmada, "Birey ve Toplum" öğrenme alanında sosyoloji disiplininin içeriğine geniş bir şekilde yer verilirken, özellikle "İnsanlar, Yerler ve Çevreler", "Bilim, Teknoloji ve Toplum" ve "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanlarında sosyoloji disiplini ile ilgili içeriklerin eksik olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda, sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve ders kitaplarında, sosyoloji disiplini ile ilgili kavramların tüm öğrenme alanlarında ve farklı sınıflar düzeylerinde eşit bir şekilde sunulması gerektiği yönünde önerilerde bulunulmuştur.

Article Information

Submission: 02.12.2023

Acceptance: 04.03.2024

Doi:

10.20296/tsadergisi.1399414

Key Words:

*Document analysis
social studies textbook
social studies course curriculum
sociology*

ABSTRACT

This study aimed to scrutinize the social studies curriculum and textbooks through the lens of sociology, focusing on their coverage of various societal aspects. The investigation centered on the middle school social studies curriculum and textbooks, employing document analysis to descriptively evaluate the research data. The analysis touched on several sociology-related topics, including "Individual and Society," "Social Groups," "Family as a Social Institution," "Law as a Social Institution," "City and Urbanism as a Social Phenomenon," "Social Change," "Sociology as a Social Science," "Social Mobility," "Social Stratification and Inequality," "Ethnic Sociology," "Globalization and Its Social Impacts," "Politics," "Culture and Civilization," and "Civil Society." The study found that while there was a significant emphasis on sociology within the "Individual and Society" learning domain, notable deficiencies existed in the coverage of sociological content within the "People, Places, and Environments," "Science, Technology, and Society," and "Global Connections" domains. Consequently, this research suggests that the social studies curriculum and textbooks should ensure a balanced representation of sociological concepts across all learning domains and grade levels to provide a comprehensive understanding of societal dynamics and structures.

Atf İçin

Görçam, K.S. & Kılıçoğlu, G. (2024). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarının sosyoloji konuları açısından incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 28(1), 235-248. doi: 10.20296/tsadergisi.1399414

* Bu makale ilk yazarın ikinci yazar danışmanlığındaki tez çalışmasından üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Sosyal Bilimler Eğitimi ABD Ankara, senagorcaml@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3008-5781>

*** Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Sosyal Bilimler Eğitimi ABD, Ankara, gkilocoglu@gazi.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6125-1853>

GİRİŞ

İnsanlar toplumsal birliktelik ile hareket eder. Toplumun var olduğu her yerde toplumsal gruplar ve kurumlar oluşur. Toplumsal kurumlar bireylerin birlikteliğinin çeşitli çerçeveler içinde kurallı bir şekilde oluşmasını sağlar. Bu kurallı birlikteliği düzenleyen, inceleyen ve bilimsel bir bakış açısıyla değerlendiren bilime sosyoloji denir (Schaefer, 2013).

Bir bilim olarak sosyoloji ve sosyoloji disiplinine ait konular bireylere hayatlarının ilk aşamasında tanıtılmalı ve bireylerin bilimsel bir bakış açısıyla buldukları ortamı algılaması sağlanmalıdır. Bu görevi eğitim bilimlerinde farklı disiplinlerin yanında ağırlıklı olarak üstlenen disiplin sosyal bilgilerdir. Sosyal bilgiler dersi, kültürünün farkında olan, geçmişini bilen, gelecekteki ihtiyaçları anlayan ve bu ihtiyaçları karşılamak için geçmiş deneyimleri kullanabilen bireyleri yetiştirmeyi amaçlar. Sorumlulukların bilincinde, vatandaşlık görevlerini anlayan ve yerine getiren, toplumsal gruplarda sağlıklı bir şekilde yer alan vatandaşlar yetiştirmek sosyal bilgiler disiplinini görevleri arasındadır (Bektaş, 2019). Sosyal bilgiler dersi tüm bu görevleri yerine getirmek için çeşitli disiplinlerden destek alır. Sosyal bilgiler programları içerisinde antropoloji, arkeoloji, iktisat, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji gibi disiplinlerden farklı olarak insan bilimleri ve doğa bilimlerinden uygun içerikler üzerinden sistematik bir biçimde incelenmesini sağlar. (NCSS, 1994, Akt; Arslan, 2016, s.6).

Sosyal bilgiler dersine yardımcı disiplinler arasında bulunan sosyoloji disiplini toplumsal olay ve olguları inceleme noktasında sosyal bilgiler dersine yardımcı olmaktadır. Sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerin katkısıyla sosyal bilgiler dersi toplumsal ödev ve sorumluluklarını kavrayan, toplumu için emek harcayan, girişimci, çağdaş, geçmişin ve bugünün gerekliliklerini tanımış ve bu odakta çalışmalar yürüten bireyler yetiştirmeyi hedefler. Bu hedef doğrultusunda da sosyoloji disiplinin üzerine düşen görev sosyal grupların, sosyal kurumların ve toplumsal birlikteliğin kavranmasını sağlamaktır. Bu görevi yerine getirmek için sosyoloji bilimi kendi yöntem ve teknikleriyle sosyal bilgiler dersine içerikler sunar.

Sosyal bilgiler dersi ve sosyoloji disiplini arasında devamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki bireylerin yaşadıkları toplumu derinlemesine anlamalarına yardımcı olur. Sosyal bilgiler dersi sosyoloji disiplinini Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında yer alan etkinlikler ve metinler ve içerikler aracılığıyla öğrencilere sunar. Öğrenciler metinlerde bulunan edebi eserler, örnek olaylar ve etkinlikleri inceleyerek sosyoloji disiplinini anlar ve sosyoloji disiplinini bilimsel boyutta tanır.

Toplumunu tanıyan, kültürel ve milli öğelerinin bilincinde olan, vatandaşlık görevliliklerini yerine getiren, farklı toplumlara saygı gösteren bireyler yetiştirmek her devlet için önem arz eder. Etkin vatandaşlar yetiştirmek eğitimle mümkündür. Eğitim sisteminde öğrencilere gerekli bilgi, beceri ve kazanımları sunan kaynaklar öğretim programları ve ders kitaplarıdır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarının sosyoloji disiplini açısından incelenmesi gelecek nesillere sosyoloji disiplininin ne derece aktarıldığının belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde; Kurtoğlu (2009), “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sosyal Kavramlar Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada; 1968, 1998 ve 2004 yıllarına ait sosyal bilgiler ders kitaplarında sosyal kavramların niceliksel değişimlerini incelemeyi amaçlamış ve bu kapsamda, 1968-2004 yılları arasındaki sosyal bilgiler ders kitapları içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiş ve araştırma sonucunda, evrensel ve demokratik değerlere verilen önemin ve ekonomik hedeflerin önceki programlara göre daha vurgulandığı tespit edilmiştir. Keçe & Mery (2011), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Kazanımlarının Sosyal Bilimler Disiplinlerine ve Disiplinler arası Anlayışa Uygunluğunun Belirlenmesi” isimli çalışmalarında; 2005 yılında değiştirilen ilköğretim ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımların disiplinler arası anlayış ve sosyal bilim disiplinlerine uygunluğunu incelemiştir. Araştırma doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunda sosyal bilimler disiplinlerine ait yetkinliklerin kazanımlara yansıtılması noktasında başarılı olunduğu görülmüş diğer taraftan

kazanımların disiplinler arası anlayışla yapılandırılması konusunda ise eksikliklerin olduğu belirtilmiştir. Selanik Ay, Kurtdede Fidan & Ergün (2015), “Sosyal Bilgiler Dersinin Sosyolojik Boyutu” isimli çalışmalarında; sınıf öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak, sosyal bilgiler dersinin sosyolojik boyutunu ve bu bağlamda gerçekleştirilen etkinliklerin değerlendirilmesini amaçlamışlardır. Çalışmanın verileri sınıf öğretmenleriyle odak grup görüşmesi yapılarak toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizi betimsel analiz tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, alt sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda sosyal bilgiler dersinin sosyolojik boyutunun yeterince vurgulanmadığı belirlenmiştir.

Yıldız & Koçoğlu (2015), “Sosyal Bilgiler Dersinde, Sosyoloji Eğitimine İlişkin Yer Alan Konulara Yönelik Öğretmen Algıları” isimli çalışmalarında; sosyal bilgiler dersinde yer alan sosyoloji eğitimine ilişkin konuların, sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, öğretmenlerin görüşleri, dört maddelik yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak belirlenmiştir. Elde edilen veriler içerik ve betimsel analiz teknikleri kullanılarak analiz edilmiş ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyoloji eğitimine ilişkin konuların dağılımı ile bu konuların öğretiminde kullanılan strateji, yöntem ve tekniklerin farklılaştığı görülmüştür. Güneş (2019), “2000 Yılı Sonrasında Yayımlanan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sosyolojik Analizi” adlı çalışmada; 2000-2018 yılları arasında kullanılmış 32 adet sosyal bilgiler ders kitabını incelemiştir. Ders kitaplarından elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, ders kitaplarında vatandaşlık kavramının ele alınışında yıllara göre değişiklikler olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ders kitaplarında milliyetçi, demokratik, ekonomik ve manevi değer kodlarında birtakım değişikliklerin olduğu görülmüştür.

Gümüş (2021), “Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Öğrenme Alanlarının Sosyoloji ile İlişkisi Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmada; 2018-2019 eğitim-öğretim yılı sosyal bilgiler ders öğretim programı, program içerisindeki öğrenme alanları ve sosyoloji dersi öğretim programı incelenerek sosyolojinin sosyal bilgiler eğitimi ile ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Çalışma grubunu 18 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuş, öğretmenlerle görüşme yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyolojinin ve sosyal bilgilerin birbirlerini tamamlayan olgular olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Görçam & Kılıçoğlu (2022), “4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sosyoloji Konuları Açısından İncelenmesi” adlı çalışmalarında 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabını sosyoloji konuları açısından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmış ve veriler betimsel analizle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, ders 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında sosyoloji kavramlarının kullanımının öğrenme alanlarında yer alan konulara bağlı olarak değişiklik gösterdiği, sosyoloji ile ilgili en fazla kavramın “Birey ve Toplum” öğrenme alanında yer aldığı tespit edilmiştir. En fazla veriye ulaşılan sosyoloji konusunun ise “İnsan ve Toplum” konusu olduğu belirlenmiştir.

İlgili literatürde yer alan çalışmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde; Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarının bireylerin sosyalleşmesine katkı sağladığı, sosyal bilgiler ve sosyoloji disiplininin birbirinden beslendiği ve toplumsallaşmaya katkı sağladığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı; Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki konuları ve konulara ilişkin içerikleri inceleyerek sosyoloji disipliniyle ilgili kazanımları, kavramları, beceri ve değerleri ortaya koymaktır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitabında sosyoloji konularına yer verilme durumu nedir?
2. 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programı ve ders kitabında sosyoloji konularına yer verilme durumu nedir?
3. 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programı ve ders kitabında sosyoloji konularına yer verilme durumu nedir?

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırma modeli, verinin kaynağı, verilerin toplanması, verilerin analizi yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak gerçekleştirilmiştir. “Nitel araştırmacılar, veri analizini tümevarım yöntemiyle yapma eğilimindedirler. Araştırmanın başında belirlenen hipotezleri doğrulamak veya yanlışlamak için veri veya kanıt toplamak yerine, verilerin ayrıntılarını gruplayarak sonuçlara veya teorilere ulaşırlar” (Özden & Saban, 2019, s. 8).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada verileri toplamak amacıyla 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve MEB tarafından onaylanmış, Evirgen, Özkan & Öztürk (2019) tarafından yazılmış 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı; Yıldırım, Kaplan, Kuru & Yılmaz (2019) tarafından yazılmış 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı; Açıl, Güvenç, Hayta & Kılıç (2019) tarafından yazılmış 7. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı incelenmiştir. Ders kitaplarına Millî Eğitim Bakanlığı'nın Eğitim Bilişim Ağı (EBA) adlı elektronik ortamından 2023 yılında erişilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada veri toplamak amacıyla doküman incelemesi yöntemi kullanılmış, elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımına uygun olarak analiz edilmiştir. Bir durumu mümkün olduğunca ayrıntılı ve özenli bir şekilde açıklamak için yapılan betimsel araştırmalar, olayların veya olguların doğru ve tam bir şekilde anlaşılmasını sağlar (Büyüköztürk vd., 2016, s. 23). Kategori oluşturma aşamasında; Zencirkıran (2020) “Sosyoloji”, Doğan (2016) “Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar”, Tezcan (2016) “Sosyolojiye Giriş” ve Arslanoğlu (2015) “Genel Sosyoloji” adlı sosyoloji kitapları taranmış ve kitaplarda yer alan ortak konular kategori olarak belirlenmiştir. Belirlenen konular ilgili alanda iki uzmanın görüşüne sunulmuş ve geçerlilik sağlanmıştır. Araştırma kapsamında öğretim programı ve ders kitabı analiz edilirken ele alınan sosyoloji konuları başlıkları şu şekildedir: “İnsan ve Toplum”, “Toplumsal Gruplar”, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Aile”, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Hukuk”, “Toplumsal Bir Olgu Olarak Kent ve Kentlilik”, “Toplumsal Değişme”, “Toplumsal Bir Bilim Olarak Sosyoloji”, “Toplumsal Hareketlilik”, “Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik”, “Etnik Sosyoloji”, “Küreselleşme ve Toplumsal Etkileri”, “Siyaset”, “Kültür ve Medeniyet”, “Sivil Toplum”.

Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki sosyoloji konularını belirlenen kategoriler ışığında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı içerisinde yer alan öğrenme alanları dahilinde bulunan kazanımlar, kavramlar, beceriler ve değerler açısından incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmacı tarafından konulardan hareketle belirlenen kategorilere göre ders kitapları hem araştırmacının kendisi hem de bir sosyal bilgiler eğitimcisi ile ayrı ayrı incelenerek ilişkilendirmeler yapılmıştır. Veri analizinin güvenilirliği, Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen $[Görüş\ birliği / (Görüş\ birliği + Görüş\ ayrılığı) \times 100]$ formül kullanılarak hesaplanmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için araştırmacının geliştirdiği kategorilerin ilişkilendirilen verileri temsil edip etmediğine dair uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzman kişinin, verileri kategoriler altında sınıflandırması istenmiştir. Araştırmacının yaptığı eşleştirme ile uzman kişinin oluşturduğu eşleştirme karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma, tüm konu başlıkları için ayrı ayrı yapılmıştır. Bu çalışmadaki verilerde, araştırmacı ve alan uzmanı arasında ortalama güvenilirlik %96,95 olarak belirlenmiştir.

BULGULAR ve YORUM

Çalışmanın bu bölümünde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 5., 6. ve 7. sınıf düzeyi ve sosyal bilgiler ders kitaplarının sosyoloji konuları açısından incelenmesine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabında Sosyoloji Konularına Yer Verilme Durumu

Tablo 1. 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve sosyal bilgiler ders kitabında sosyoloji konularına yer verilme durumuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Kazanım	Kavram	Beceri	Değer	
Kategoriler	İnsan ve Toplum	SB.5.1.3.	Sorumluluk	Sosyal Katılım	Sorumluluk
	Kültür ve Medeniyet	SB.5.2.4.			Kültürel Mirasa Duyarlılık
		SB.5.2.5.	-	-	
		SB.5.7.4			
	Toplumsal Bir Olgu Olarak Kent ve Kentlilik	SB.5.3.4	-	-	-
	Sivil Toplum	SB.5.3.5.	-	-	Duyarlılık
		SB.5.6.1			
	Toplumsal Değişme	SB.5.4.1	-	Yenilikçi	-
SB.5.5.3			Düşünme		
Siyaset	SB.5.6.1	-	-	-	
Toplumsal Bir Kurum Olarak Hukuk	-	-	Sosyal Katılım	-	

Sosyoloji disiplini çerçevesinde 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitabı incelendiğinde; kategoriler “İnsan ve Toplum”, “Kültür ve Medeniyet”, Toplumsal Bir Olgu Olarak Kent ve Kentlilik”, “Sivil Toplum”, “Toplumsal Değişme”, “Siyaset”, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Hukuk” olarak belirlenmiştir. Verilerin “İnsan ve Toplum” kategorisinde program ve ders kitabında incelenen boyutlarına eşit olarak dağıldığı görülmüştür. İlişkilendirme yapılırken ders kitabında yer alan içeriğin kullanım şekline ve ne anlatmak istediğine dikkat edilmiştir. “İnsan ve Toplum” kategorisine ilişkin 1 kazanım, 1 kavram, 1 beceri ve 1 değer olmak üzere 4 veri, “Kültür ve Medeniyet” kategorisine ilişkin 3 kazanım ve 1 değer olmak üzere 4 veri, “Toplumsal Bir Olgu Olarak Kent ve Kentlilik” kategorisine ilişkin kazanım olmak üzere 1 veri, “Sivil Toplum” kategorisine ilişkin 2 kazanım ve 1 değer olmak üzere 3 veri, “Toplumsal Değişme” kategorisine ilişkin 2 kazanım ve 1 beceri olmak üzere 3 veri, “Siyaset” kategorisine ilişkin kazanım olmak üzere 1 veri ve “Toplumsal Bir Kurum Olarak Hukuk” kategorisine ilişkin beceri olmak üzere 1 veri elde edilmiştir. Aşağıda 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında sosyoloji konularıyla yapılan ilişkilendirmelere örnekler verilmiştir.

Şekil 1’de “İnsan ve Toplum” kategorisinde değerlendirilen SB. 5.1.3. “Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır” kazanımına ilişkin örnek yer almaktadır.

Şekil 1. SB.5.1.3. Kazanımına ilişkin örnek. (Evirgen, Özkan, Öztürk, 2019, s. 22).

“İnsan ve Toplum” kategorisi ile ilişkili kazanım örneğinde yer alan metinde bireyin farklı toplumsal gruplardaki rollerinin üzerinde durulmuştur. Örnek metin yardımıyla bireyin kendi hayatlarıyla benzerlik kurmaları istenmiş ve benzerlik üzerinden toplumsal gruplardaki roller anlatılmıştır. Şekil 2’de “İnsan ve Toplum” kategorisi ile ilişkilendirilmiş sorumluluk kavramına ilişkin örnek verilmiştir.

Yer aldığımız gruplardaki rollerimizin gereklerini yerine getirmek sorumluluk olarak isimlendirilir. Sonuç olarak rollerimize uygun davrandığımızda o rolle ilgili sorumluluklarımızı yerine getirmiş oluruz. Sorumluluklarımızı yerine getirerek başarılı ve mutlu bireylerin olduğu bir toplumun oluşmasına katkıda bulunuruz.

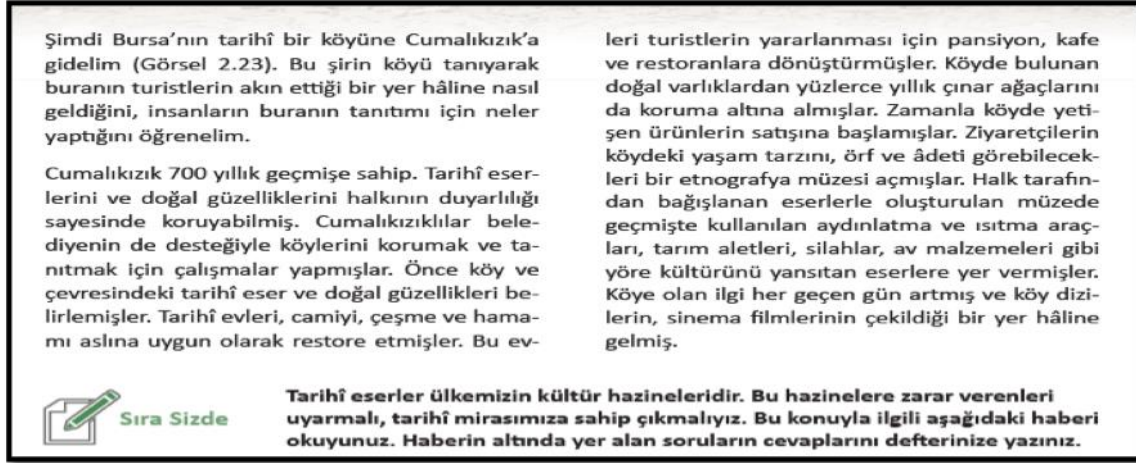
Şekil 2. Sorumluluk kavramına ilişkin örnek. (Evirgen, Özkan, Öztürk, 2019, s. 20).

“İnsan ve Toplum” kategorisi çerçevesinde sorumluluk kavramına dair sunulan örnek metinde, sorumluluk kavramını anlamı açıklanmış ve öğrencilerden hak ve sorumluluk kavramlarını ayırt etmelerini sağlayacak bir etkinliği tamamlamaları istenmiştir. “Toplumsal Değişme” kategorisi ile ilişkilendirilmiş iş birliği becerisine ilişkin örneğe Şekil 3’te yer verilmiştir.

Şekil 3. İş birliği becerisine ilişkin örnek. (Evirgen, Özkan, Öztürk, 2019, s. 123).

“Toplumsal Değişime” kategorisinde iş birliği becerisine ilişkin örnek incelendiğinde, insanların yaşadıkları toplum içinde yapılan iş birliğinin önemine vurgu yapılmış, artan istekler ve ihtiyaçlar neticesinde iş birliğinin gerekliliği açıklanmıştır. Şekil 4’te “Kültür ve Medeniyet” kategorisi ile ilişkilendirilmiş kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin örnek verilmiştir.

Şekil 4. Kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin örnek. (Evirgen, Özkan, Öztürk, 2019, s. 46).

“Kültür ve Medeniyet” kategorisiyle ilişkilendirilen kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin örnekte, Bursa'da bulunan tarihi bir köyle ilgili genel bilgiler ve görseller kullanılarak tarihi mirasa olan hassasiyetin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Örnekten sonra ise Türkiye'nin farklı kültürel öğelerini ve mekanlarını tanıtan içerik sunulmuştur.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabında Sosyoloji Konularına Yer Verilme Durumu

Tablo 2. 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve sosyal bilgiler ders kitabında sosyoloji konularına yer verilme durumuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Kazanım	Kavram	Beceri	Değer	
Kategoriler	İnsan ve Toplum	SB.6.1.1. SB.6.1.3 SB.6.1.4 SB.6.1.5.	Kalıp Yargı	-	Dayanışma Yardımsızlık
	Kültür ve Medeniyet	SB.6.1.2.	Kültür Milli Kültür Toplum Popüler Kültür	-	Kültürel Mirasa Duyarlılık
	Toplumsal Bir Olgular Kent ve Kentlilik	-	Nüfus Beşeri Coğrafya	-	-
	Toplumsal Bir Bilim Olarak Sosyoloji	SB.6.4.1.	Sosyal Bilimler Sosyoloji	-	-
	Siyaset	SB.6.6.4	Devlet Demokrasi Milli Egemenlik Eşitlik Özgürlük Katılımcılık Çoğulculuk Monarşi Meşruti Monarşi Oligarşi Teokrasi Cumhuriyet	Sosyal Katılım	-

Sivil Toplum	-	Sivil Toplum Kuruluşu Medya Kamuoyu	-	-
Toplumsal Gruplar	SB.6.6.6.	Cinsiyet Ayrımcılığı Kadına Yönelik Şiddet	-	-

Sosyoloji disiplini çerçevesinde 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitabı incelendiğinde; sosyoloji ile ilgili kategoriler, “İnsan ve Toplum”, “Kültür ve Medeniyet”, “Toplumsal Bir Olgu Olarak Kent ve Kentlilik”, “Toplumsal Bir Bilim Olarak Sosyoloji”, “Siyaset”, “Sivil Toplum”, “Toplumsal Gruplar” olarak belirlenmiştir, ilişkilendirmeler bu kategorilerde gerçekleştirilmiştir. Konu ve içeriklerin ilişkilendirmeleri yapılırken sosyoloji konularına ait alt başlıklar ve kazanıma ilişkin paragrafların ana temaları ile yapılmıştır. “İnsan ve Toplum” kategorisinde 4 kazanım, 1 kavram ve 2 değer, “Kültür ve Medeniyet” kategorisinde 1 kazanım, 4 kavram, 1 değer, “Toplumsal Bir Olgu Olarak Kent ve Kentlilik” kategorisinde 2 kavram, “Toplumsal Bir Bilim Olarak Sosyoloji” kategorisinde 1 kazanım, 2 kavram, “Siyaset”1 kazanım, 12 kavram, 1 beceri, “Sivil Toplum” kategorisinde 3 kavram, “Toplumsal Gruplar” kategorisinde 1 kazanım ve 2 kavram elde edilmiştir. SB. 6.4.1. “Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir” kazanımına ilişkin ders kitabında bulunan örnek aşağıda sunulmuştur;

Sosyal bilimler hayatımızın her alanında vardır. Bir sosyal bilim olan coğrafyadan edindiğimiz bilgiler günlük hayatımızda bakin nasıl işimize yarıyor. Coğrafya sayesinde;

- Küresel ısınma, hava kirliliği vb. küresel çevre sorunları hakkında fikir yürütebiliriz.

Şekil 5. SB.6.4.1. kazanımına ilişkin örnek. (Yıldırım, Kaplan, Kuru, Yılmaz, 2019, s. 138).

“Toplumsal Bir Bilim Olarak Sosyoloji” kategorisiyle ilişkilendirilen kazanım incelendiğinde, kazanımın içeriğinde sosyal bilimlerin ne olduğunun açıklandığı ve sosyal bilimlere katkıda bulunan alt disiplinlerin tek tek tanımlandığı görülmektedir. “Toplumsal Bir Olgu Olarak Kent ve Kentlilik” kategorisi ile ilişkilendirilmiş nüfus ve beşeri coğrafya kavramlarına ilişkin örnek Şekil 6’da sunulmuştur.

Beşeri coğrafya, insanların tarım, sanayi, ulaşım, yerleşme, nüfus, vb. faaliyetler ile çevre üzerinde yaptığı ya da yapmakta olduğu değişiklikleri inceleyen bilim dalıdır. Belirli bir zamanda sınırları tanımlı bir bölgede yaşayan, aralarında belirli toplumsal-ekonomik ilişkiler bulunan insanların tümüne **nüfus** denir. Ülkemize ve dünyaya baktığımızda bazı nedenlerden dolayı nüfus her yerde düzenli dağılmamıştır. Kimi yerlerde nüfus çok kalabalık iken kimi yerlerde ise daha azdır.

Şekil 6. Nüfus ve beşeri coğrafya kavramlarına ilişkin örnek. (Yıldırım, Kaplan, Kuru, Yılmaz, 2019, s. 117).

“Toplumsal Bir Olgu Olarak Kent ve Kentlilik” kategorisiyle ilişkilendirilen kavramların yer aldığı içerik incelendiğinde, özellikle metinde, şehirleşme olgusuna özel bir vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, metin, şehirleşmenin toplumsal bir fenomen olarak incelenmesine odaklanmıştır. Şekil 7’ de “Toplumsal Bir Bilim Olarak Sosyoloji” kategorisinde sosyoloji kavramına ilişkin örnek aşağıda sunulmuştur.

Sosyoloji, toplum içindeki bireyi, grupları, kurumları, olayları ve aralarındaki ilişki ve etkileşimleri inceleyen bilimdir. Sosyoloji, içinde yaşadığımız toplumu yakından tanımamızı ve çevremizle iyi ilişkiler kurmamızı ve toplumsal gelişmeye katkı yapmamızı sağlar.

Şekil 7. Sosyoloji kavramına ilişkin örnek. (Yıldırım, Kaplan, Kuru, Yılmaz, 2019, s. 137).

“Toplumsal Bir Bilim Olarak Sosyoloji” kategorisinde sosyoloji kavramı ilgili içeriklerdeki metinler incelendiğinde, sosyal bilimlerin genel çerçevesinin çizilip tanımlandığı ve bu tanımlama sürecinde sosyoloji disiplininin de etkin bir rol üstlendiği belirlenmiştir. Bu bağlamda, sosyoloji, diğer bilim dallarıyla iş birliği yaparak sosyal bilimlerin geniş çerçevesi şekillendirmesi noktasında tanımlanmıştır. Şekil 8’de “Siyaset” kategorisi ile ilişkilendirilmiş sosyal katılım becerisine ilişkin örnek sunulmuştur.

Bireyler olarak içinde bulunduğumuz grup, kurum ve toplumun karar alma sürecinde fikirlerimizi belirtmemiz ve sürece dâhil olmamız gerekir. İçinde bulunduğumuz grubun veya kurumun uygun görmediğimiz kararları ve uygulamaları olabilir. Bu durumda sessiz kalıp bir kenarda olup biteni izlemek yerine grup veya kurumda çeşitli yollarla yönetime katılmalı ve görüşlerimizi bildirmeliyiz. Aynı şekilde toplumun karar alma sürecinde de söz sahibi olabilmek için sivil toplum kuruluşları, medya, kamuoyu vb. yolları kullanabiliriz. Ülke yönetimine ve toplumun karar alma sürecine katılmak anayasa ve yasaların bireylere verdiği bir haktır. Vatandaşlar bu hakkını kullanarak çeşitli yollarla düzenleme yapılmasını istediği konularda kamuoyu oluşturabilir, fikirlerini yetkili kişilere duyurabilir ve yönetime katılabilir. Böyle toplumlarda katılımcı demokrasi tam anlamıyla uygulanmış olur.

Kararlara katılan ve onlara kendinden bir şeyler katan kişiler, bu kararları daha iyi benimser ve uygulanması için daha çok çaba gösterir. Topluca alınan kararlar bir kişinin kararından daha fazla kabul görür. Karara katılan kişiler kararların gerekçelerini bildikleri için uygulamada daha bilinçli olurlar.

Şekil 8. Sosyal katılım becerisine ilişkin örnek. (Yıldırım, Kaplan, Kuru, Yılmaz, 2019, s. 204).

“Siyaset” kategorisinde sosyal katılım becerisiyle ilişkilendirilen metin incelendiğinde, metin içeriğinde toplumun karar alma süreçlerinde bireyin etkisi ve rolünün özellikle vurgulandığını görülmektedir. Şekil 9’da “İnsan ve Toplum” kategorisi ile ilişkilendirilmiş olan dayanışma ve yardımseverlik değerlerine ilişkin örnekler verilmiştir.

Yardımlaşma ve dayanışma toplumun temel taşı olan ailede başlar. Aile bireyleri içerisinde saygı, sevgi, anlayış, paylaşma gibi değerlerin oluşmasında yardımlaşma ve dayanışma önemli rol oynar.

Komşuların birbirlerine yemek vermesi, aşure gününde aşurelerin dağıtılması, cenaze evlerine yemek götürülmesi, düğünlerde hediye verilmesi vb. davranışlar Türk toplumunun yardımlaşma ve dayanışma örneklerindedir.

Şekil 9. Değere ilişkin örnek. (Yıldırım, Kaplan, Kuru, Yılmaz, 2019, s. 34).

“İnsan ve Toplum” kategorisi ile ilişkilendirilen dayanışma ve yardımseverlik değerlerine odaklanan metin incelendiğinde, yardımlaşmanın ve dayanışmanın önemine özel bir vurgu yapıldığını görülmüş ve Osmanlı Devleti döneminde var olan sadaka taşı ve vakıflar gibi yardım kurumları üzerinden örneklerle bu kavramların açıklandığı belirlenmiştir.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabında Sosyoloji Konularına Yer Verilme Durumu

Tablo 3. 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve sosyal bilgiler ders kitabında sosyoloji konularına yer verilme durumuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Kazanım	Kavram	Beceri	Değer	
Kategoriler	İnsan ve Toplum	SB.7.1.2. SB.7.1.3	İletişim Ön Yargı Empati Kültür Medya İnsan	-	
	Kültür ve Medeniyet	SB.7.2.5.	Kalıp Yargı	-	Kültürel Mirasa Duyarlılık
	Toplumsal Hareketlilik	SB.7.3.3.	-	-	-
	Toplumsal Bir Bilim Olarak Sosyoloji	-	Sosyoloji	-	-
	Sivil Toplum	SB.7.5.3	Sivil Toplum Kuruluşu Dayanışma Mutlakiyet Anayasa Demokrasi Meşrutiyet Milli Egemenlik Sosyal Devlet Ulus Töre	-	-
	Siyaset	-	Sosyal Sınıf İrkçılık	-	-
	Toplumsal Gruplar	-	Hukuk	-	-
	Toplumsal Bir Kurum Olarak Hukuk	-	Aile	-	-
	Toplumsal Bir Kurum Olarak Aile	-	Kast	-	-
	Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik	-	Etnik	-	-
	Etnik Sosyoloji	-	Mülteci Terörizm Göç	-	-
	Küreselleşme ve Toplumsal Etkileri	-			

Sosyoloji disiplini çerçevesinde 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitabı incelendiğinde; ilişkilendirilen kategoriler, “İnsan ve Toplum”, “Kültür ve Medeniyet”, “Toplumsal Hareketlilik”, “Toplumsal Bir Bilim Olarak Sosyoloji”, “Sivil Toplum”, “Siyaset”, “Toplumsal Hareketlilik”, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Hukuk”, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Aile”, “Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik”, “Etnik Sosyoloji”, “Küreselleşme ve Toplumsal Etkileri” olarak belirlenmiştir. “İnsan ve Toplum” kategorisinde 2 kazanım, 6 kavram, “Kültür ve Medeniyet” kategorisinde 1 kazanım, 1 kavram, 1 değer, “Toplumsal Hareketlilik” kategorisinde 1 kazanım, “Toplumsal Bir Bilim Olarak Sosyoloji” kategorisinde 1 kavram, “Sivil Toplum”

kategorisinde 1 kazanım ve 2 kavram, “Siyaset” kategorisinde 7 kavram, “Toplumsal Gruplar” kategorisinde 3 kavram, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Hukuk” kategorisinde 1 kavram, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Aile” kategorisinde 1 kavram, “Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik” kategorisinde 1 kavram, “Etnik Sosyoloji” kategorisinde 1 kavram, “Küreselleşme ve Toplumsal Etkileri” kategorisinde 3 kavram elde edilmiştir. Aşağıda 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında sosyoloji konularıyla yapılan ilişkilendirmelere örnekler verilmiştir.

“İnsan ve Toplum” kategorisi ile ilişkilendirilmiş SB.7.1.2. “Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır” kazanımına ilişkin örnek Şekil 10’da sunulmuştur.

Şekil 10. SB.7.1.2. kazanımına ilişkin örnek. (Açıl, Güvenç, Hayta, Kılıç, 2019 s. 13).

SB.7.1.2. “Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır” kazanımı incelendiğinde; kazanım ile ilişkili örneğin yer aldığı metinde iletişimi daha kuvvetli ve sağlıklı hale getirecek uygulamalara yer verildiği görülmektedir. Şekil 11-12’ de “Siyaset” kategorisinde ulus ve sosyal devlet kavramlarına ilişkin örnekler yer almaktadır.

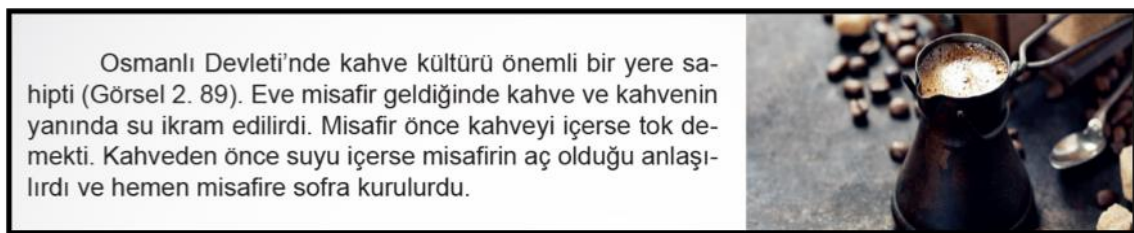
Ulus: Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğudur.

Şekil 11. Ulus kavramına ilişkin örnek. (Açıl, Güvenç, Hayta, Kılıç, 2019 s. 194).

Sosyal Devlet: Ekonomik ve sosyal alanlarda bireylere sosyal güvenlik ve adalet sağlayıcı politikalar üreten devlet modelidir.

Şekil 12. Sosyal devlet kavramına ilişkin örnek. (Açıl, Güvenç, Hayta, Kılıç, 2019 s. 189).

“Siyaset” kategorisinde ulus ve sosyal devlet kavramlarına ilişkin verilen örnekler incelendiğinde; kavramlara ilişkin metinlerin yönetim biçimlerini ve yönetim ile ilgili kavramları toplumsal bağlamda açıkladığı görülmektedir. Kavramlar tanımlanırken özellikle sosyoloji disiplini ile ilişkili içerik ve kavramlara yer verildiği belirlenmiştir. “Kültür ve Medeniyet” kategorisinde kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin ders kitabında yer alan örnek Şekil 13’te verilmiştir.

Şekil 13. Değere ilişkin örnek. (Açıl, Güvenç, Hayta, Kılıç, 2019 s. 81).

“Kültür ve Medeniyet” kategorisiyle ilişkilendirilen kültürel mirasa duyarlılık değerine uygun olan metin ve bu metnin içerdiği örnek incelendiğinde, tespit edilen örneklerde geçmiş, günümüz kültürel alışkanlıklarına ve bu alışkanlıkların sürdürülmesi amacıyla tanıtılmasına odaklanıldığını görülmüştür. Bu amaç doğrultusunda gelenek ve görenekler öğrencilere tanıtılmıştır.

SONUÇ

Sosyal bilgiler dersi ve sosyoloji disiplini, günlük yaşamın neredeyse her alanında bulunmaktadır. Sosyal bilgiler dersi ve sosyoloji disiplini toplumsal yaşamı düzenleme, toplumunu tanıyan, kültürüne ve farklı kültürlerle saygı duyan bireyler yetiştirme amacıyla birlikte çalışır. Bu sebeple sosyoloji disiplininin sosyal bilgiler dersi içeriğinde yer alma durumunun incelenmesi önem taşımaktadır. Çalışma, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki konuları ve konulara ilişkin içerikleri inceleyerek sosyoloji disipliniyle ilgili kazanımları, kavramları, beceri ve değerleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Sınıf düzeylerine göre elde edilen sonuçlar incelendiğinde; Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitabında 5. sınıf düzeyi içeriklerinde; sosyoloji disiplininin “İnsan ve Toplum”, “Kültür ve Medeniyet”, “Toplumsal Bir Olgu Olarak Kent ve Kentlilik”, “Sivil Toplum”, “Toplumsal Değişme”, “Siyaset”, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Hukuk” konularıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Öğretim programı ve ders kitaplarında en fazla ilişkilendirme yapılan boyut “kazanım”, en az ilişkilendirme yapılan boyut ise “kavram” olduğu belirlenmiştir.

Sınıf düzeylerine göre elde edilen bulgular incelendiğinde; Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitabında 6. sınıf düzeyi içeriklerinde; sosyoloji disiplininin “İnsan ve Toplum”, “Kültür ve Medeniyet”, “Toplumsal Bir Olgu Olarak Kent ve Kentlilik”, “Toplumsal Bir Bilim Olarak Sosyoloji”, “Siyaset”, “Sivil Toplum”, “Toplumsal Gruplar” konularıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. En fazla ilişkilendirme yapılan boyutun “kavram” en az ilişkilendirme yapılan boyutun ise “beceri” olduğu belirlenmiştir.

Sınıf düzeylerine göre elde edilen bulgular incelendiğinde; Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitabında 7. sınıf düzeyi içeriklerinde; sosyoloji disiplininin “İnsan ve Toplum”, “Kültür ve Medeniyet”, “Toplumsal Hareketlilik”, “Toplumsal Bir Bilim Olarak Sosyoloji”, “Sivil Toplum”, “Siyaset”, “Toplumsal Gruplar”, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Hukuk”, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Aile”, “Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik”, “Etnik Sosyoloji”, “Küreselleşme ve Toplumsal Etkileri” konularıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. En fazla ilişkilendirme yapılan boyut kavram, hiç ilişkilendirme yapılamayan boyut beceri olarak belirlenmiştir.

Sosyoloji disiplininin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında sınıf düzeyine göre yer alma durumu bir bütün olarak incelendiğinde; sınıf düzeyi artıkça içeriklerde sosyoloji konularına daha az yer verilirken, sosyoloji ile ilgili kavramlara yer verilme durumunun arttığı belirlenmiştir. “Birey ve Toplum” öğrenme alanı tüm sınıf düzeylerinde sosyalleştirme amacı güderken “Birey ve Toplum” öğrenme alanında sosyoloji disiplini ile ilişkili bulunan içeriklerin sosyalleştirme rollerini yoğunlukla yansıttığı görülmüştür. Sosyalleştirme sürecinin kavratılması adına çeşitli grup ve kurumlardan örneklerin verilmesiyle sosyal hayatı düzenleyen kuralların bireylerin kendi yaşantılarından benzerlik kurarak daha net kavraması sağlanmaya çalışılmıştır. Öğrenme alanından elde edilen bulgular; Şanlı (2007) tarafından yapılan “Sosyolojik Açısından Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Sosyalleştirme Rollerini” çalışmasının sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarının toplumsallaştırma rolünün yoğun olduğu sonucuyla benzerlik göstermektedir; “Kültür ve Miras”, İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanlarında sosyoloji konularından ziyade tarih, coğrafya gibi diğer sosyal bilimler disiplinlere daha fazla yer verildiği belirlenmiştir. Öğrenme alanı bazında yapılan değerlendirmelerin tüm sınıf düzeylerinde benzer şekilde görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın bu sonucu Görçam & Kılıçoğlu (2022) “4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sosyoloji Konuları Açısından İncelenmesi” adlı çalışmalarının bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Çalışmanın sonuçları, sosyal bilgiler ders kitaplarının ve öğretim programlarının sosyoloji disiplininin belirli görevlerini yerine getirme amacıyla tasarlandığını göstermektedir. Bu amaçlar, bireylerin toplumsal kimliklerini inşa etmelerine yardımcı olmak, yaşadıkları toplumlarda gerekli görevleri ve sorumlulukları yerine getirme yetilerini geliştirmek, yerel ve evrensel kültürel öğeleri anlamalarını teşvik etmek, günümüzün küresel sorunlarına karşı duyarlılık geliştirmek ve bu sorunları çözme konusunda fikir üretmek, önyargıları ve kalıp yargıları tanıma becerisini artırmak, toplum bilincini aşlamak, toplumsal grupları ve kurumları anlama yetisi gibi hedefleri içermektedir.

Araştırmanın sonuçlarına dayanarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ve ders kitaplarında kazanım, kavram, beceri ve değerlerin içeriğinde sosyoloji disiplini ile ilgili konuların daha dengeli bir şekilde dağıtılması,
- Toplumsal cinsiyet, kalıp yargı ve ön yargı gibi sosyoloji disiplininin de konusu olan kavramların sosyal bilgiler ders kitaplarında farklı öğrenme alanları ve sınıf düzeylerine eşit bir şekilde entegre edilmesi,
- Ders kitaplarında yer alan siyasi kurumların görevleri, sorumlulukları ve ilgili kavramlar açıklanırken bu bilgilerin sosyolojik boyutuna daha fazla vurgu yapılması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A., & Kılıç, S. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitabı 7*. MEB.
- Arslan, R. (2016). *Siyaset bilimine giriş kavramlar*. Dora Yayıncılık.
- Arslanoğlu, İ. (2015). *Genel sosyoloji*. Gazi.
- Bektaş, Ö. (2019). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. R. Turan ve T. Yıldırım (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 1-32). Anı Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2016). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J., & Öztürk, S. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitabı 5*. MEB.
- Görçam, K. S. & Kılıçoğlu, G. (2022). 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının sosyoloji konuları açısından incelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 283-297.
- Gümüş, B. (2021). *Sosyal bilgiler öğretim programındaki öğrenme alanlarının sosyoloji ile ilişkisi üzerine bir araştırma*. [Yüksek Lisans Tezi], Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Güneş, B. (2019). *2000 yılı sonrasında yayımlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının sosyolojik analizi*. [Yüksek Lisans Tezi], Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Keçe, M., & Merey, Z. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler kazanımlarının sosyal bilimler disiplinlerine ve disiplinlerarası anlayışa uygunluğunun belirlenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 110-139.
- Kurtoğlu, A. (2009). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının sosyal kavramlar açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler öğretim programı*. Talim Terbiye İdaresi Başkanlığı.
- Özden, M., & Saban, A. (2019). Nitel araştırmalarda paradigma ve teorik temeller. A. Saban ve A. Ersoy (Ed.), *Eğitimde nitel araştırma desenleri* içinde (s. 2-29). Anı Yayıncılık.
- Selanik Ay, T., Kurtdele Fidan, N., & Ergün, M. (2015). Sosyal bilgiler dersinin sosyolojik boyutu. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 235-254.
- Schaefer, R. T., & Çoşar, S. (2013). *Sosyoloji*. Palme Yayınevi.
- Tezcan, M. (2016). *Sosyolojiye giriş*. Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H., & Yılmaz, M. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitabı 6*. MEB.

Yıldız, M. C., & Koçoğlu, E. (2015). Sosyal bilgiler dersinde sosyoloji eğitimine ilişkin yer alan konulara yönelik öğretmen algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(52), 12-22. <https://doi.org/10.17755/esosder.26095>.

Zencirkıran, Z. (2020). *Sosyoloji*. Dora Yayıncılık.

Extendent Abstract

Social studies education plays a pivotal role in equipping individuals with the skills to analyze and address societal issues, emphasizing the importance of ethical values and responsible citizenship. It fosters an understanding of social and behavioral dynamics beyond mere cognitive learning, aiming to nurture "conscious individuals" through a multidisciplinary approach that includes active and contemporary citizenship, social responsibility, digital literacy, and entrepreneurship among others. This interdisciplinary nature of social studies is enriched by contributions from various fields such as archaeology, history, politics, economics, geography, psychology, and notably, sociology. Sociology, with its unique methods and perspectives, delves into the individual's role within society and the institutions it comprises, offering invaluable insights for social studies education. This discipline plays a crucial role in the socialization process, which is complex and supported by formal education, aiming to foster social competencies. The research focuses on evaluating the social studies curriculum and textbooks from a sociological lens, particularly examining how they address sociological topics and contribute to the socialization process. The study analyzes the content within the 2018 Social Studies Teaching Program and textbooks for grades 5 through 7, covering topics such as Human and Society, Social Groups, Family and Law as Social Institutions, Social Change, Sociology, Social Mobility, Stratification, Ethnic Sociology, Globalization, Politics, and Culture. It seeks to understand the incorporation of sociological topics and their contribution to achieving the educational goals of social studies. Findings indicate a trend of diminishing sociological content with advancing grade levels, although sociological concepts remain emphasized. The "Individual and Society" learning domain effectively reflects socialization roles, highlighting the importance of integrating sociological perspectives across different domains and grade levels to ensure a balanced curriculum. The study suggests enhancing the representation of sociology-related topics, like gender, stereotypes, and prejudices, across learning domains and grade levels in social studies textbooks. It advocates for a more profound exploration of political institutions' roles and responsibilities from a sociological perspective and suggests including more sociological dimensions in content related to geography, economics, and politics, particularly in the "Production, Distribution, and Consumption" and "Active Citizenship" learning areas for grades 6 and 7. In conclusion, the social studies course is instrumental in guiding individuals to form their social identities, comprehend societal structures, cultivate global awareness, and engage in problem-solving. While sociology significantly contributes to these objectives, the study recommends a more comprehensive and balanced integration of sociological content within the social studies curriculum to enrich students' learning experiences and better prepare them for active, informed citizenship.